

Bioforsk Rapport

Bioforsk Report

Vol. 7 Nr. 158 2012

Skjøtselsplan for slåttemark

Store Emårsøya, Vega kommune, Nordland

Maja S. Kvalvik & Thomas H. Carlsen

Bioforsk Nord Tjøtta

Tittel/Title:

Skjøtselsplan for slåttemark - Store Emårsøya, Vega kommune, Nordland fylke

Forfatter(e)/Author(s):

Maja S. Kvalvik & Thomas H. Carlsen

<i>Dato/Date:</i> 29.11.2012	<i>Tilgjengelighet/Availability:</i> Åpen	<i>Prosjekt nr./Project No.:</i> 420216	<i>Saksnr./Archive No.:</i> 2012/461
<i>Rapport nr./Report No.:</i> 7(158) 2012	<i>ISBN-nr./ISBN-no:</i> 978-82-17-01010-4	<i>Antall sider/Number of pages:</i> 21	<i>Antall vedlegg/Number of appendices:</i> 3

<i>Oppdragsgiver/Employer:</i> Fylkesmannen i Nordland, Miljøvernavdelinga	<i>Kontaktperson/Contact person:</i> Ingvild Gabrielsen
---	--

<i>Stikkord/Keywords:</i> Kulturlandskap, slåttemark, naturbeitemark, Store Emårsøya, Vega verdensarvområde, skjøtsel	<i>Fagområde/Field of work:</i> Arktisk landbruk og utmark
--	---

Sammendrag:

Denne skjøtselsplanen presenterer slåttemarka på Store Emårsøya på oppdrag fra grunneier og Fylkesmannen i Nordland. Skjøtselsplanen baserer seg på kartlegging av vegetasjon knyttet til slåttemarka, samt tidligere arealbruk og historie. Planen anbefaler tiltak for restaurering og skjøtsel av slåttemarka på Store Emårsøya i form av fortsatt tradisjonell bruksform og bruksintensitet, samt restaurering av de deler som preges av gjengroing for å reversere gjengroingsprosessen og gjenåpne landskapet. I tillegg presenterer planen også naturbeitemark som en annen naturtypelokalitet med verdifull kulturmark.

<i>Land/Country:</i>	Norge
<i>Fylke/County:</i>	Nordland
<i>Kommune/Municipality:</i>	Vega kommune
<i>Sted/Lokalitet:</i>	Store Emårsøya

Godkjent / Approved

Prosjektleder / Project leader

Håkon Sund, avdelingsleder

Thomas H. Carlsen, forsker

Forord

Denne rapporten beskriver skjøtselsplan i samsvar med Handlingsplan for slåttemark. Arbeidet er utført på oppdrag fra grunneier og Fylkesmannen i Nordland. Planen er en av flere skjøtselsplaner for Vegaøyen verdensarvområde, og gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel for slåttemarka på Store Emårsøya. Generell del (A) er hentet ut fra handlingsplanen for slåttemark, som angir en mal og retningslinjer for slåttemarker i Norge generelt, og er således ikke forfattet av undertegnede. Verdisettingen er definert etter DN Håndbok 13 (Direktoratet for naturforvaltning 2007), og nytt faktaark for slåttemark (Svalheim 2012) og naturbeitemark (ukjent 2012). Skjøtselsplanen beskriver også naturbeitemark som en annen verdifull kulturmarkslokalitet, men anbefalt skjøtsel foreligger ikke for dette område.

Tjøtta, 22.11.2012

Maja S. Kvalvik
Bioforsk Nord Tjøtta

Innhold

A. Generell del - slåttemark.....	4
Slåttemarksutforminger i Nord Norge	4
Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemark	5
B. Spesiell del: Lokalitet 1 slåttemark.....	7
SØKBARE EGENSKAPER	7
OMRÅDEBESKRIVELSE	7
SKJØTSELSPLAN	10
B. Spesiell del: Lokalitet 2 slåttemark.....	13
SØKBARE EGENSKAPER	13
OMRÅDEBESKRIVELSE	13
SKJØTSELSPLAN	15
B. Spesiell del: Lokalitet 3 naturbeitemark	17
SØKBARE EGENSKAPER	17
OMRÅDEBESKRIVELSE	18
Kilder.....	20
Vedlegg.....	21

A. Generell del - slåttemark

Slåttemark er arealer som blir regelmessig slått. Semi-naturlig slåttemark, eller såkalt natureng, er slåttemark som er formet gjennom rydding og lang tids tradisjonell slått. De er ofte overflatelyddet, men ikke oppdyrket og tilsådd i seinere tid, og ikke eller meget lite gjødslet. De blir slått seint i sesongen. Slåttemarkene blir eller ble gjerne høstbeitet og kanskje også vårbeitet. Hvordan slåttemarkene har vært skjøttet varierer noe fra sted til sted og hvor man er i landet. Slåttemark er urte- og grasdominert og oftest meget artsrik. Den kan være åpen eller tresatt.

Tresatte slåttemark med styvingstrær som blir høstet ved lauving er i dag meget sjeldne. Slike såkalte lauvenger ble gjerne beitet om våren, slått en gang seint om sommeren og høstbeitet. I tillegg ble greinene på trærne høstet til lauvfôr med et tidsintervall på 5-8 år. I gammel tid spilte også myr en viktig rolle som slåttearealer (slåttemyr). De fleste jordvannsmyrene i Norge har tidligere vært slått, men myrslåtten opphørte i stor grad alt for lenge siden og forekom bare noen få steder fram til slutten av 1950-årene. Gjengroingen av slåttemyr går imidlertid gjerne langsomt så flere myrer bærer i dag likevel fortsatt preg av denne høstingen. Det er registrert få lauvenger og slåttemyrer som fortsatt er i hevd.

De ulike slåttemarkene tilhører våre mest artsrike naturtyper med meget stor betydning også for andre organismer enn karplanter. Rundt 70 prosent av våre dagsommerfugler er for eksempel knyttet til åpen engvegetasjon (særlig urterik slåttemark) og en rekke vadefugler bruker strandenger (slått eller beita) som hekkeområder og rasteplasser ved trekk. I tillegg har slåttemark stor betydning for mange truede beitemarksoppper. Slåttemark kan ikke erstattes av beitemarker fordi de inneholder vegetasjonstyper og flere arter som ikke opprettholdes av beite. I sammenligning med beitemarker har slåttemark høyest artsmangfold per m² og også de største bestandene av flere truede engarter. Gjennom historien har de vært, og vil også i framtiden være, viktige "levende genbanker". I tillegg er de bærekraftige økosystemer som har vært et nøkkelement i norsk landbruk i tusener av år. I løpet av 1900-tallet har de imidlertid blitt blant våre mest truede naturtyper.

Slåttemarksutforminger i Nord Norge

Den store variasjonen i vår slåttemarksvegetasjon i Norge er foreløpig bare delvis kartlagt. I det følgende har vi likevel forsøkt å peke på noen utforminger av slåttemarksvegetasjon som kan sees som karakteriske for Nord-Norge og dermed gir denne regionen et særskilt forvaltningsansvar. Vi gir også eksempler på noen verdifulle lokaliteter.

I Nordland finnes fine dunhavreenger med forekomst av bl.a. rødflangre, brudespore, vill-lin, harerug, fjellfrøstjerne og jåblom på skjellsand. Slik eng er tidligere registrert bl.a. på Kjerringøy, Bodø kommune. Ved Kvarv i Sørfold fantes en annen utforming av dunhavreeng med arter som gulmaure, gjeldkarve og småengkall (Norderhaug 1988). Boreal slåtteeng (G7) finnes også i Nord-Norge, men her mangler sørlige arter (Fremstad & Moen 2001). Artsrike kalkenger finnes bl.a. på Skogsholmen i Vega kommune. Skogstorkenebb-ballblomeng (G13) er karakteristiske for Nord-Norge og tidligere registrert bl.a. ved Jarfjorden i Finnmark med forekomst av bl.a. flere marikåpearter, sølvbunke, fjelltimotei, hvitbladtistel, gulaks, ryllik, småengkall og harerug (Norderhaug 1988). Enger med et spesielt artsinventar er Finnmarksfrøstjerneeng og silkenellikeng (G9) som er registrert i Talvik og Anarjohka i Alta respektive Porsanger, Lebesby, Tana og Sør-Varanger (Alm et al. 1994, Fremstad & Moen 2001). Eksempler i god hevd finnes sannsynligvis ikke lenger, men svakt gjengrodde enger med mye finnmarksfrøstjerne og/eller russkjeks er registrert. Ved Makkenes i Vadsø finnes fine slåttemarklokaliteter som nå beites. Artsrike rester av tidligere slåttemark i tilknytning til sanddynesystemer (dyneeng W2a,b) finnes fortsatt i Nord-Norge bl.a. i Finnmark. De har imidlertid ikke vært i bruk på lang tid (Vibekke Vange pers. medd.).

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarkar

Skjøtsel

Beste måten å skjøtte ei gammel artsrik eng på, er å følge opp den tradisjonelle driftsforma, uten gjødsel og med sein slått. Det tradisjonelle slåttetidspunktet har variert noe fra sted til sted avhengig av klima og høyde over havet. Derfor er det viktig å finne ut hva som har vært vanlig på den aktuelle lokaliteten eller i nærområdet fra gammelt av. Slått før 10. juli var imidlertid meget sjeldent.

En bør benytte lett redskap (ljå, tohjuls motorisert slåmaskin eller lettere traktor der det er mulig). Graset må bakketørkes/ev. hesjes før det fjernes. Bakketørkinga viktig for at frøa til engartene både skal få modne ferdig og bli liggende igjen på enga når høyet samles sammen og kjøres vekk.

Enkelte steder har engene i tillegg vært beitet, enten vår eller høst eller begge deler. Bare beiting kan imidlertid ikke erstatte slått, men er det eneste mulighet for skjøtsel i en periode, er storfebeiting det mest skånsomme. De velger ikke ut "godbitene" slik sauene gjør. Beitepresset må i tilfelle ikke være for stort, og en må vente seg noe manuell etterrydding. Der en har tidligblomstrende arter som til eksempel søstermariehånd, er det særlig viktig at en unngår vårbeite.

Restaurering

Når det gjelder restaurering av enger som er i gjengroing og utvidelse av eksisterende slåtteareal er det viktig å ikke sette i gang med mer omfattende restaurering enn det en greier å følge opp med skjøtsel i ettertid.

Dersom det er mange delfelt som skal restaureres, kan det være lurt å ta det trinnvis over flere sesonger. Slik blir det mer overkommelig, og en får en følelse med hvor omfattende de ulike tiltaka er, og hva en kan forvente å få gjennomført per sesong.

Hogst/grovrydding bør helst gjennomføres på frossen og gjerne bar mark, dette for å unngå skader på undervegetasjonen og er samtidig lettvinnt for å få så lav stubbe som mulig. Rydding i snø kan være noe mer tungvint, mindre busker og oppslag kan også ryddes på sommeren når det er tørt og mye av biomassen er samlet i bladene.

I slåtteenger som *ikke* har vært tresatt er det ikke noe poeng å sette igjen noe særlig med trær. Gamle styvingstre må imidlertid spares. Et og annet lauvtre med fin og vid krone kan og få stå. All gran/furu og fremmede treslag (eksempelvis platanlønn) bør fjernes.

Etter hogst er det spesielt viktig at alt ryddeavfall, kvist, stubber og lignende blir samla sammen og brent på egna steder, og aller helst frakta ut av området. Dette for å unngå unødig oppgjødsling. Ryddeavfall som ligger spredd utover vil elles fort føre til ny dominans av uønska rask- og storvoksen konkurransesterk vegetasjon. Oppflising og spredning av flis i området er av samme grunn ikke å anbefale.

Gjenstående biomasse vil ta opp noe av næringen som frigjøres fra de døde røttene til trær og busker som har blitt ryddet vekk. Dette gir en gjødselseffekt som lett forårsaker oppvekst av uønska nitrogenkrevende arter (som for eksempel bringebær, brennesle). Gradvis gjenåpning er derfor viktig. Gjødslingseffekten sammen med økt lysinnstråling fører gjerne også til en del etterrenning. Det er mest effektivt å slå lauvrenningene i juli, når det er minst energi samla i rotsystemet. Dette faller normalt sammen med slåttetidspunktet. Det kan likevel være nødvendig å rydde lauvrenninger flere ganger utover i første sesongen, og i tillegg året etter.

Osp og or sprer seg ved rotskudd, og rydding kan i mange tilfelle føre til utstrakt renning. Disse kan det derfor lønne seg å ringbarke (sokke). Det bør da skjæres et fem cm bredt band rundt treet nedanfor nederste greina. Det er viktig at snittet er så dypt at all barken forsvinner, slik at transporten av næringsstoff helt sikkert er brutt. Det er lettest å ringbarke om våren. Etter tre sommere må de døde trea fjernes.

Stubber må kappes helt ned til bakken, enten i forbindelse med hogsten eller ved etterrydding på barmark. Større stubber vil gå raskere i forråtning om en skiller barken fra veden med et spett eller lignende, og så stapper jord i mellom. Med unntak av osp og or kan en også unngå renninger på denne måten. Dette kan til eksempel være aktuelt i kanter som hindrer lysinnstråling til slåttemarka.

Problemarter som bringebær- og rosekratt, brennesle, mjørdurt eller liknende går normalt ut ved slått, men kan være avhengig av slått flere ganger per sesong i begynnelsen med ljå eller krattrydder. Ev. felt med einstape (bregne) bør slås ned med kjæpp (ikke skjæres ned). På denne måten fortsetter bregna med å transportere næring fra røttene, og utarmer så rotsystemet sitt. Den bør så fjernes på høsten.

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker som finnes på DNs hjemmesider: <http://www.dirnat.no/content/1916/>

B. Spesiell del: Lokalitet 1 slåttemark

SØKBARE EGENSKAPER

*Navn på lokaliteten Store Emårsøya – slåttemark sør		*Kommune Vega	*Områdenr. 1815/10222				
ID i Naturbase -	*Registrert i felt av: Sigrun Aune & Thomas H. Carlsen (2010) Thomas H. Carlsen, T.H. & Maja S. Kvalvik (2012)		*Dato: 21.7.2010 18.6.2012				
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) Emårsøya er en del av rapporten Vegetasjonskartlegging i Vegaøyen verdensarvområde 2010 (Aune & Carlsen 2011)			Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:				
*Hovednaturtype: Slåttemark, D01 - 100 % Tilleggsnaturtyper:	% andel	Utforminger: Kalkslåttefukteng, D0120 - 60 % Slåttevåteng, D0121 - 10 % Svak lågurtslåtteeng, D0115 - 30 %	% andel				
*Verdi (A, B, C): B	Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)						
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)							
Stedkvalitet	Tilstand/Hevd	Bruk (nå):	Vegetasjonstyper:				
< 20 m	X	God	X	Slått	X	Torvtekt	Vekselfuktig baserik eng, G11 (D0111) Våt/fuktig, middels næringsrik eng, G12 (G0112) Frisk fattigeng, G4 (D0104)
20 – 50 m		Svak	X	Beite		Brenning	
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell	
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling			
		Dårlig		Lauving			

OMRÅDEBESKRIVELSE

INNLEDNING

Store Emårsøya ble befart i 2010 i forbindelse med utarbeidelse av rapporten Vegetasjonskartlegging i Vegaøyen verdensarvområde 2010 (Aune & Carlsen 2011). I 2012 ble en supplerende kartlegging foretatt i forbindelse med utarbeidelse av denne skjøtselsplan. Sammen med grunneier Gisle Ebbesen ble det i 2012 fokusert på drift, behov og kapasitet samt tilstandsvurdering i forhold til utarbeidelse av skjøtselsplan.

BELIGGENHET OG NATURGRUNNLAG:

Store Emårsøya ligger i øyriket Vesterøyen mellom hovedøya Vega og Skogsholmen. Lokaliteten ligger rundt bebyggelsen på Store Emårsøya, fra jordkjeller i nordøst, videre forbi nordlandshuset og fjøset og ned til brygga og naust. Lokaliteten er forholdsvis flat og avgrenses i vest av en fuktig forsenkning som går i nord-sørretning sentralt på øya, samt nakent berg i øst. Berggrunnen består av kalkspatholdig marmor.

NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER

Hele lokaliteten er slåttemark (D01). Lokaliteten består av både en intakt slåttemark samt et restaureringsområde nord for denne. Dominerende vegetasjonstyper er våt/fuktig, middels næringsrik eng (G12), frisk fattigeng (G4) og vekselfuktig, baserik eng (G11).

ARTSMANGFOLD:

Lokaliteten er grasrik, men med noe glissen vegetasjon og stedvis tett mosedekke. Vegetasjonen er artsrik og har blant annet innslag av ormetunge som er vurdert som sårbar (VU) på den norske rødlista (Kålås et al. 2010). Ved nordlandshuset dominerer gulaks og en god del dunhavre. Der er høyt innslag av marikåper (glattmarikåpe, fløyelsmarikåpe, skarmarikåpe), enghumleblom, nyresoleie, blåstarr, fjellfrøstjerne, tveskjeggveronika, gulflatbelg, fuglevikke, gjeldkarve, rødsvingel og stortveblad. Flekkvis dominerer mjørdurt, sammen med en del hundekjeks og geitrams. Sørøver mot brygga er slåttemarka skrinne. Her vokser mye ormetunge, sammen med brudespore, stortveblad, marinøkkel, fjellfrøstjerne, geitsvingel, gulaks, dunhavre, flekkmure, tepperot, loppestarr, kattedot, lifoli og smalkjempe. Den sørlige delen har stedvis tett mosedekke i bunn og innslag av krekling, blokkebær og noe krypende einer i tuer. Det vokser også noe taglstarr i fuktigere områder. I den nordlige delen av lokaliteten dominerer strandrør sammen med noe lyng i tuer.

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING:

Store Emårsøya er en gammel husmannsplass under nabøya Nautøya, og ble bebodd for første gang rundt 1780. Øya var bebodd frem til 1957 da familien som da bodde på Store Emårsøya flyttet til Skogsholmen. Enga i den aktuelle lokaliteten utgjør en del av innmarka og ble i hovedsak slått også i gamle dager. Fra fjøs og nordover var det på 50-tallet imidlertid en gammel kornåker. Øya har ligget brakk fra rundt 1950-tallet og frem til 2010. Til tross for dette fremstår lokaliteten som lite gjengrodd, med unntak av noen mjørdurtfelt enkelte plasser og strandrørfelt i nord. Området fra jordkjeller i nordøst til nordlandshus og videre ned til sørkant av fjøs har blitt slått i tre år (2010-2012). Mjørdurten er på tilbakegang ved befaring i 2012 sammenlignet med i 2010. Sommeren 2012 ble slåttemarka utvidet til å også gjelde videre sørøver forbi fjøs og ned mot brygga, samt nordover inn i strandrørfeltet.

FREMMEDE ARTER:

Mellom fjøs og nordlandshus ble det registret et lite parti med hageblomstene duppesoleie, prakthjelm og pinselilje. Disse ble vurdert til å ikke utgjøre noen trussel mot de øvrige naturverdiene.

KULTURMINNER:

I lokaliteten finnes i et nyrestaurert nordlandshus, og nyoppsatt fjøs (flyttet fra Vega) og naust tilsvarende det som fantes på øya tidligere. Hageblomstene mellom nordlandshus og fjøs utgjør også et interessant kulturminne. Ellers finnes på Store Emårsøya 40-50 gamle steinhus for ærfugl (flere av disse fortsatt intakte), to gamle jordkjellere (en i nordøst sannsynligvis fra 1800-tallet og en i sør enda eldre), samt en brønn fra eldre dager.

SKJØTSEL OG HENSYN

Slåtten bør opprettholdes med tradisjonell bruksform og bruksintensitet, samt restaurering av de deler som preges av gjengroing. I de intakte slåttemarksområdene skal slått skje etter frøsetting (etter ca. 10. juli) og gresset bakketørkes eller hesjes. Enkelte områder med mye mjørdurt bør slås to ganger i løpet av sommeren, og da i god tid før mjørdurten blomstrer. I restaureringsområdene bør gresset fjernes fra slåttemarka rett etter slått for å hindre næringsoppsamling. Gjødsling og annen næringstilførsel bør ikke skje i slåttemarka.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP:

Store Emårsøya inngår i et helhetlig landskap med kulturminner, slåttemark og naturbeitemark. En kan fortsatt se skille mellom gras-/engdominert innmark (aktuell slåttemarkslokalitet) og grasdominert utmark, selv om overgangene delvis er glidende. Øya er en av seks utvalgte besøkspunkter i Vega verdensarvområde sammen med Skogsholmen, Skjærvær, Lånan, Bremstein og Hysvær.

VERDIBEGRUNNELSE:

Vegetasjonen er artsrik med mange slåttefavoriserte arter som dunhavre, gjeldkarve, fløyelsmarikåpe, skarmarikåpe og tveskjeggveronika. Slåttemarka har også innslag av den rødlistede arten ormetunge (VU, sårbar). På bakgrunn av dette, samt plasseringen i et helhetlig kulturlandskap rik på kulturminner, gis lokaliteten verdien B (viktig). Enkelte områder i slåttemarsklokaliteten preges av gjengroing, men sammenlignet med i 2010 vurderes mjødurten til å være på god tilbakegang ved befarung i 2012. Hvis bekjemping av mjødurten viser godt resultat er det stor potensiale for en høyere verdi på sikt.

SKJØTSELSPLAN

DATO skjøtseleksplan: 7.11.2012	UTFORMET AV: M.S. Kvalvik & T.H. Carlsen		FIRMA: Bioforsk Nord Tjøtta	
UTM Sone33, 0363988 7297629	Gnr/bnr. 97/4	AREAL (nåværende): 14,8 daa	AREAL etter evt.restaurering: 24 daa	Del av verneområde? Nei

MÅL:

Hovedmål for lokaliteten:

Bevare slåttemark med tradisjonell bruksform og bruksintensitet, samt restaurere de deler som preges av gjengroing.

Konkrete delmål:

- Opprettholde artssammensetning karakteristisk for tradisjonelt drevet seminaturlig grasmark generelt og slåttemark spesielt.
- Arealet skal holdes i hevd som slåttemark, gjengroingstilstand skal være svak og fortsatt nedadgående.
- Fremmede arter som representerer høy risiko for stedegent biologisk mangfold skal være fraværende.
- Arealet av slåttemark skal være minst 14 daa, og gjerne økes til å gjelde hele området på 24 daa.

Ev. spesifikke mål for delområde(r):

- Det er aktuelt å utvide slåttmarksarealet til hele det opprinnelige innmarksarealet, slik at prestekrageenga i nord (se B. Spesiell del: Lokalitet 2 slåttemark) og hovedslåtteområde mellom bygningene kobles sammen. Restaureringsområder er markert på kart (Figur 1 og 2).

Tilstandsmål arter:

- Beholde artsinventaret med innslag av orkideer, ormetunge og andre arter typiske for kalkholdig ugjødsel kulturmark og slåttemark.

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

- Mjødurtefelt som står spredt i slåttemarka skal bekjempes.
- Det er aktuelt å utvide slåttmarksarealet gjennom å slå nordover slik at strandrørfeltene forsvinner.
- Hageblomstene skal ikke spre seg utover dagens areal. En kan f.eks. overvåke bestanden av duppesoleie (hvit blomster) ved å slå ned fire lett synlige pinner i kantene av bestanden, og følge med om bestanden sprer seg utover pinnene.

Vurdering av slått:

I intakt slåttemark (ca. 12 daa): kategori (b), middels tung slått

I restaureringsområder (ca. 26 daa): kategori (d), restaureringsslått

AKTUELLE TILTAK:	Prioritering (år)	Ant daa og kostnad/daa	Kontroll: (Dato)
<p>Generelle tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> - I intakte slåttemarksområdene bør slått skje etter frøsetting (etter 10. juli) og gresset bakkjetørkes eller hesjes, før det fjernes fra området. Hele arealet kan slås med tohjulstraktor men evt. ryddesag eller ljå i områder med ulendt terreng. - Enkelte områder med mye mjørdurt, hundekjeks og/eller geitrams bør slås tidlig (før sankthans), og gjerne to ganger i løpet av sommeren. Disse områder slås også med tohjulstraktor og evt. ryddesag eller ljå i områder med ulendt terreng. - Gjødsling og annen næringstilførsel bør ikke skje. 	<p>Årlig</p> <p>Årlig til at resultat er oppnådd</p>	<p>Ca. 12 daa</p> <p>Ca. 2 daa totalt</p>	
<p>Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Det er viktig å slå mjørdurt i god tid før blomstring (restaureringsslått). I starten av vekstsesongen vokser mjørdurt i rosett. Etter hvert begynner den å strekke seg, og blir da trevlete og uspiselig. Mjørdurt spres i hovedsak med røtter, og slått må skje før røttene begynner å lagre opplagsnæring. Å slå rosettene er mest effektivt men mer utfordrende. Det er lettere å slå når mjørdurten begynner å strekke seg (rundt 15-20 cm). Det er anbefalt å slå gjengrodd mjørdurtområder minst to ganger i løpet av sesongen. Dette for å redusere restaureringsperioden. I mjørdurtefeltene må strøet fjernes fra slåttemarka direkte etter slått for å hindre næringsoppsamling (gjødsling). Restaureringsslått utføres inntil mjørdurt og andre næringskrevende planter har gått betydelig tilbake fra slåttemarka, til fordel for tradisjonelle slåttemarksarter. - Nord for jordkjeller er marka preget av strandrørfelt i mosaikk med lyngvegetasjon i tuer (viset som «restaureringsområde» i Figur 1 og 2 i Vedlegg 1). Dette området kan med fordel også restaureres, og da med samme tiltak som beskrevet for mjørdurt. - Det kan være aktuelt å beite strandrør- og mjørdurtefelt vår og/eller høst slik at man raskere kan få en slåttemark med intakt vegetasjonssammensetting. - Et tett mosedekke er en utfordring enkelte steder i slåttemarka, spesielt i sør. Her vil tråkk av beitedyr bidra med mer lys ned på marka og gjøre det mulig for engarter å spire. Samtidig fjernes mye av det uønskede gresset på en enkel måte. - Hvis beitedyr brukes i restaureringsperioden bør beiting avsluttes før sankthans, og beiting skal ikke erstatte slåtten. Det er i disse tilfeller anbefalt å gjerde inn restaureringsområder slik at beitedyrene ikke beiter i den intakte slåttemarka. 	<p>Ved kapasitet</p>	<p>9,2 daa</p>	

UTSTYRSBEHOV:

Tohjulstraktor, og evt. ryddesag eller lå til restaureringsområder og områder med vanskelig terreng.
Evt. gjerdematerial til gjerde rundt restaureringsområder og/eller et mer varig gjerde mot naturbeitemark.

OPPFØLGING:

Skjøtselsplanen skal evalueres innen, x år:

5   r

Behov for registrering av spesifikke artsgrupper:

Tilskudd søkt år:	2011	Søkt til:	Restaureringsslått (10 daa) og investering tohjulstraktor
Tilskudd tildelt år:	2012	Tildelt fra:	FM

Skjøtselsavtale parter:

ANSVAR:

Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen.

Grunneiere Gisle Ebbesen og Turid N  ess utfører tiltak på Emårsøya

Fylkesmannen i Nordland v/Miljøvernavdelinga har ansvar for oppfølging og veiledning i tråd med handlingsplan for slåttemark

B. Spesiell del: Lokalitet 2 slåttemark

SØKBARE EGENSKAPER									
*Navn på lokaliteten Store Emårsøya – slåttemark nord					*Kommune Vega			*Områdenr. 1815/10223	
ID i Naturbase -		*Registrert i felt av: Sigrun Aune & Thomas H. Carlsen (2010) Thomas H. Carlsen, T.H. & Maja S. Kvalvik (2012)					*Dato: 21.7.2010 18.6.2012		
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) Emårsøya er en del av rapporten Vegetasjonskartlegging i Vegaøyens verdensarvområde 2010 (Aune & Carlsen 2011)								Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:	
*Hovednaturtype: Slåttemark, D01 - 100 % Tilleggsnaturtyper:				% andel		Utforminger: Kalkslåttefukteng, D0120 - 100 % % andel			
*Verdi (A, B, C): A			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)						
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)									
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):				Vegetasjonstyper:	
< 20 m	X	God	X	Slått	X	Torvtekt	Vekselfuktig baserik eng, G11 (D0111)		
20 – 50 m		Svak		Beite		Brenning			
50-100 m		Ingen	X	Pløying		Park/hagestell			
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling					
		Dårlig		Lauving					
OMRÅDEBESKRIVELSE									
INNLEDNING									
Store Emårsøya ble befart i 2010 i forbindelse med utarbeidelse av rapporten Vegetasjonskartlegging i Vegaøyens verdensarvområde 2010 (Aune & Carlsen 2011). I 2012 ble en supplerende kartlegging foretatt i forbindelse med utarbeidelse av skjøtselsplan. Sammen med grunneier Gisle Ebbesen ble det i 2012 fokusert på drift, behov og kapasitet samt tilstandsvurdering i forhold til utarbeidelse av skjøtselsplan.									

BELIGGENHET OG NATURGRUNNLAG:

Emårsøya ligger i øyriket Vesterøyen, som ligger i området mellom hovedøya Vega og Skogsholmen. Lokaliteten omfatter på nordspissen av øya på et lite platå ned mot sjøen. Berggrunnen består av kalkspatholdig marmor.

NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER

Slåttemarka (D01) består av vegetasjonstypen vekselfuktig, baserik eng (G11).

ARTSMANGFOLD:

Slåttemarkslokaliteten har stort innslag av prestekrage, og består av mange kalkkrevende arter, samt arter som er karakteristisk for ugjødsla slåttemark. I tillegg til prestekrage finnes her engsvingel, fuglevikke, smalkjempe, kvitbladtistel, fjellfrøstjerne, rødkløver, blåstarr, tepperot, legeveronika, kranskonvall og gulskolm. Det er også registrert mye av orkideen stortveblad samt bregnen ormetunge, sistnevnte er vurdert som sårbar (VU) på norsk rødlista (Kålås m.fl. 2010).

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING:

Store Emårsøya er en gammel husmannsplass under naboøya Nautøya, og ble bebodd for første gang rundt 1780. Øya var bebodd frem til 1957 da familien som da bodde på Store Emårsøya flyttet til Skogsholmen. Enga i den aktuelle lokaliteten utgjør en del av innmarka og ble sannsynligvis slått også i gamle dager, men har ligget brakk fra 1950-tallet og frem til 2012. Selv om lokaliteten lå brakk i mange år er den i god tilstand. Det skrinne jordsmonnet har hjulpet til for å bevare en fin og intakt åpen mark uten gjengroingspreg.

FREMMEDE ARTER:

Ingen registrert.

KULTURMINNER:

Ingen registrert i lokaliteten, men ellers på Store Emårsøya finnes et nyrestaurert nordlandshus, nyoppsatt fjøs (flyttet fra Vega) og naust tilsvarende det som fantes på øya tidligere, 40-50 gamle steinhus for ærfugl (flere av disse fortsatt intakte), to gamle jordkjellere (en i nordøst sannsynligvis fra 1800-tallet og en i sør enda eldre), samt en brønn fra første bosetning rundt 1780.

SKJØTSEL OG HENSYN

Slåtten bør gjenopptas for å bevare prestekrageenga og redusere evt. fremtidig gjengroing. Prestekrageenga bør slås etter frøsetting (vanligvis etter 10. juli) og gresset bakketørkes slik at frøene blir liggende igjen når høyet samles sammen. Lokaliteten kan forhåpentlig fungere som en genbank der engartene kan spre seg til andre deler av øya.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP:

Store Emårsøya inngår i et helhetlig landskap med kulturminner, slåttemark og naturbeitemark. En kan fortsatt se skille mellom gras-/engdominert innmark og grasdominert utmark, selv om overgangene delvis er glidende. Øya er en av seks utvalgte besøkpunkter i Vega verdensarvområde sammen med Skogsholmen, Skjærvær, Lånan, Bremstein og Hysvær.

VERDIBEGRUNNELSE:

Lokaliteten er nokså liten med sine ca. 1,5 daa, men den preges av stor artsmangfold med mange kalkkrevende arter, samt arter som er karakteristisk for ugjødsla slåttemark. Enga er ikke gjengrodd og mangler tre- og buskoppslag. I tillegg til prestekrage ble det registrert mye stortveblad og ormetunge (VU, sårbar). Grunneier er aktiv og engasjert, noe som sikrer oppfølging. Enga ligger i et tradisjonelt kulturlandskap med flere kulturminner. På bakgrunn av dette, samt det at enga kan komme til å fungere som en genbank til andre deler av øya, gis lokaliteten verdien svært viktig (A).

SKJØTSELSPLAN

DATO skjøtelsesplan: 7.11.2012	UTFORMET AV: M.S. Kvalvik & T.H. Carlsen		FIRMA: Bioforsk Nord Tjøtta	
UTM Sone33, 0363950 7297810	Gnr/bnr. 97/4	AREAL (nåværende): 1,2 daa	AREAL etter evt.restaurering:	Del av verneområde?

MÅL:

Hovedmål for lokaliteten:

Bevare slåttemark med tradisjonell bruksform og bruksintensitet

Konkrete delmål:

- Opprettholde artssammensetning karakteristisk for tradisjonelt drevet seminaturlig grasmark generelt og slåttemark spesielt
- Arealet skal holdes i hevd som slåttemark, gjengroingstilstand skal ikke utvikle seg
- Fremmede arter som representerer høy risiko for stedegent biologisk mangfold skal være fraværende
- Arealet av slåttemark skal være minst 1,2 daa

Tilstandsmål arter:

- Beholde artsinventaret med innslag av prestekrage, orkidéer, ormetunge og andre arter typiske for kalkholdig ugjødsel kulturmark og slåttemark

AKTUELLE TILTAK:	Prioritering (år)	Ant daa og kostnad/daa	Kontroll: (Dato)
<p>Generelle tiltak:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Slått bør skje seint, tidligst etter den 10. juli og alltid etter frøsetting. Tohjulstraktor kan i utgangspunkt brukes i hele arealet. - Gresset bakketørkes eller ev. hesjes før det fjernes. - Vår- og/eller høstbeiting er ikke nødvendig og skal derfor ikke skje i denne lokalitet 	<p>Årlig</p> <p>Årlig</p>	1,2 daa	

UTSTYRSBEHOV:

Tohjulstraktor, og evt. ryddesag eller ljà til områder med ulendt terreng.

OPPFØLGING:

Skjøtelsesplanen skal evalueres innen, x år:

5 år

Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: -

Tilskudd søkt år:	2011	Søkt til:	Restaureringsslått (10 daa) og investering tohjulstraktor
Tilskudd tildelt år:	2012	Tildelt fra:	FM
Skjøtselsavtale parter:			
ANSVAR: Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen.			
Grunneiere Gisle Ebbesen og Turid Næss utfører tiltak på Emårsøya.			
Fylkesmannen i Nordland v/Miljøvernavdelinga har ansvar for oppfølging og veiledning i tråd med handlingsplan for slåttemark			

B. Spesiell del: Lokalitet 3 naturbeitemark

SØKBARE EGENSKAPER									
*Navn på lokaliteten Store Emårsøya - naturbeitemark					*Kommune Vega			*Områdenr. 1815/10224	
ID i Naturbase -		*Registrert i felt av: Sigrun Aune & Thomas H. Carlsen (2010) Thomas H. Carlsen, T.H. & Maja S. Kvalvik (2012)					*Dato: 21.7.2010 18.6.2012		
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) Emårsøya er en del av rapporten Vegetasjonskartlegging i Vegaøyen verdensarvområde 2010 (Aune, S. og Carlsen, T. H. 2011)								Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:	
*Hovednaturtype: Naturbeitemark, D04 – 60 % Tilleggsnaturtyper: Kystlynghei, D07 – 35 % Rikmyr, M3 – 5 %				% andel		Utforminger: Kalkbeitefukteng, D0420 – 30 % Beitevåteng, D0421 - 15 % Svak lågurtbeiteeng, D0415 - 5 % Kalkkysthei, D0711 - 35 % Ekstremrik fastmattemyr (kalkfastmatte), M3 - 5 %			
*Verdi (A, B, C): A			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)						
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)									
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):				Vegetasjonstyper:	
< 20 m	X	God	X	Slått		Torvtekt		Vekselfuktig baserik eng, G11 (D0411) Våt/fuktig, middels næringsrik eng, G12 (D0412) Frisk fattigeng, G4 (D0404) Tørr gras-urterik hei, H2 (D0702) Ekstremrik fastmattemyr, M3	
20 – 50 m		Svak	X	Beite	X	Brenning			
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell			
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling					
		Dårlig		Lauving					

OMRÅDEBESKRIVELSE

INNLEDNING

Store Emårsøya ble befart i 2010 i forbindelse med utarbeidelse av rapporten Vegetasjonskartlegging i Vegaøyens verdensarvområde (Aune & Carlsen 2011). Vegetasjonen i aktuell lokalitet ble da grundig undersøkt og beskrevet. I 2012 ble Emårsøya befart igjen i forbindelse med utarbeidelse av skjøtselsplan. Sammen med grunneier Gisle Ebbesen ble det da fokusert på drift, behov og kapasitet samt tilstandsvurdering i forhold til utarbeidelse av skjøtselsplan for slåttemark. Kartleggingen fra 2010 utgjør grunnen for vegetasjon- og naturtypebeskrivelsene for aktuell lokalitet.

BELIGGENHET OG NATURGRUNNLAG:

Emårsøya ligger i området mellom hovedøya Vega og Skogsholmen. Øya er forholdsvis flat med en fuktig forsenkning i nord-sørretning sentralt på øya omgitt av lave rygger med skinnere vegetasjon. Her gikk tidligere et gammelt gjerde som delte av innmarka på vestsida og utmarka på østsida. Dette danner i dag i grovt sett skillet mellom lyngdominert gras- / urtedominert vegetasjon på øya. Lokaliteten strekker over ca. 60 daa, fra den fuktige forsenkingen og videre vestover og sørover. Det høyeste punktet for lokaliteten er på 12 m o.h. og ligger på sørenden av øya. Jordsmonnet er i relativt tynt og berget stikker mange steder opp i dagen på de lave ryggene. Berggrunnen består av kalkspatholdig marmor.

NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER

Naturtypen naturbeitemark (D04) dominerer i lokaliteten sammen med naturtypene kystlynghei (D07) og rikmyr (M3).

På øyas høyeste område i sør er vegetasjonen karakterisert som en mosaikk mellom våt/fuktig middels næringsrik eng (G12) og vekselfuktig baserik eng (G11). Av lynghei i sør og vest dominerer tørr gras-urterik hei (H2). Kombinasjonen av baserik eng og gras-urterik lynghei forekommer også lengre nord på Emårsøya, men med mer grasdominans enn i partiet midt på øya. Bunnsjiktet er her dekket av et relativt tett mosedekke. Lyngheia brytes opp av et par fuktige søkk med rikmyrvegetasjon (M3).

ARTSMANGFOLD:

Haugen sør på øya som utgjør øyas høyeste punkt er dekket av frodig, grasrik vegetasjon med innslag av dunhavre, kveinarter, blåstarr, stolpestarr, marigras, rapparter og rødsvingel. Flekkvis forekommer mye mjødukt og enghumleblom. Det skinnere partiet fra toppen av haugen og ned mot fjæresonen består av sørvendt kalkberg med lyngvegetasjon. Vegetasjonen er gras- og urterik og domineres av krekling i blanding med gulaks, blokkebær, kattefot, tepperot, fjellbakkestjerne, enghumleblom, rundskolm, brudespore, stortveblad og noe krypende einer. Det ble også her registrert mye av den sårbare og kalkkrevende bregnen ormetunge, vurdert som sårbar (VU) på norsk rødlista (Kålås m.fl. 2010).

Vegetasjonen nordover langs den østlige ryggen på øya har jevnt høyt innslag av krekling i tillegg til urter som tiriltunge, fjelltistel, enghumleblom, tepperot, marikåper og fuglevikke. Kalkkrevende arter som stortveblad og fjellfrøstjerne forekommer også. Taglstarr finnes i rikmyra, i tillegg til slåttestarr, sumphaukeskjegg, fjelltistel, enghumleblom, bukkeblad, hanekam, brudespore, stortveblad og loppestarr.

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING:

Store Emårsøya er en gammel husmannsplass under naboøya Nautøya, og ble bebodd for første gang rundt 1780. Øya var bebodd frem til 1957 da familien som da bodde på Store Emårsøya flyttet til Skogsholmen. Aktuell lokalitet utgjør den gamle utmarka, og dagens gjerde som skiller beitemark og slåttemark er på omtrent samme plass som i gamle dager. På 1950-tallet beitet her 2-3 sauer og to kyr med rundt to kalver, samt en okse som var på deling på flere øyer (Store Emårsøya, Lille Emårsøya, Magnetholmen og Stakkøya). På øya fantes også en gris og noen høner. Store Emårsøya lå brakk mellom 50-tallet og frem til 2010, men til tross for dette fremstår øya som lite gjengrodd i forhold til andre tilsvarende øyer i Verdensarvområdet. Lokaliteten beites i dag av fem ungdyr av storfe.

FREMMEDE ARTER:

Hagearter som pinselilje er spredt rundt på øya.

KULTURMINNER:

Store Emårsøya har en godt dokumentert kulturhistorie. Av fysiske kulturspor kan nevnes en brønn fra eldre dager, i tillegg til en gammel jordkjeller, sannsynligvis fra første bosetning rundt 1780. Man kan fortsatt se spor etter gjerdet som skilte innmark og utmark i form av bolter som fortsatt sitter fast i berget. 40 – 50 ærfuglhus finnes også på øya (flere fortsatt intakte), og vitner om at ærfuglen ble stelt godt med på Emårsøya i likhet med andre øyer i Vega verdensarvområde.

Ellers finnes det på Store Emårsøya et nyrestaurert nordlandshus, nyoppsatt fjøs (flyttet fra Vega) og naust tilsvarende det som fantes på øya tidligere, samt en til, litt nyere, jordkjeller (sannsynligvis fra 1800-tallet).

SKJØTSEL OG HENSYN

Lokaliteten bør fortsette beites av storfe. Beitetrykket kan med fordel økes noe.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP:

Store Emårsøya består av både slåttemark og naturbeitemark. En kan fortsatt se skille mellom gras-/engdominert innmark og grasdominert utmark, selv om overgangene delvis er glidende. Øya er en av seks utvalgte besøkspunkter i Vegaøyan verdensarvområde sammen med Skogsholmen, Skjærvær, Lånan, Bremstein og Hysvær.

VERDIBEGRUNNELSE:

Naturbeitemarka er variert og dekker et stort område, er lite gjengrodd og beites av storfe (ungdyr). Her finnes den rødlistede bregnen ormetunge (VU) samt et stort utvalg av naturbeitemarksarter og kalkkrevende arter. Det finnes ikke oppslag av busker og kratt og her er begrenset mengde med einer, strandrør og mjødur. Lokaliteten inngår i et helhetlig landskap med mange kulturminner, samt har en lang og dokumenterbar kulturhistorie. Naturbeitemarka er i god hevd til tross for lengre tids brakklegging og lavt beitetrykk i dag. Lokaliteten gis derfor verdien svært viktig (A).

Kilder

Aune, S. & Carlsen, T. H. (2011). Vegetasjonskartlegging i Vegaøyen verdensarvområde 2010. *Bioforsk Rapport*, 6 (57): 43.

Direktoratet for naturforvaltning. (2007). Kartlegging av naturtyper – Verdisetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13 2.utgave 2006 (oppdatert 2007).

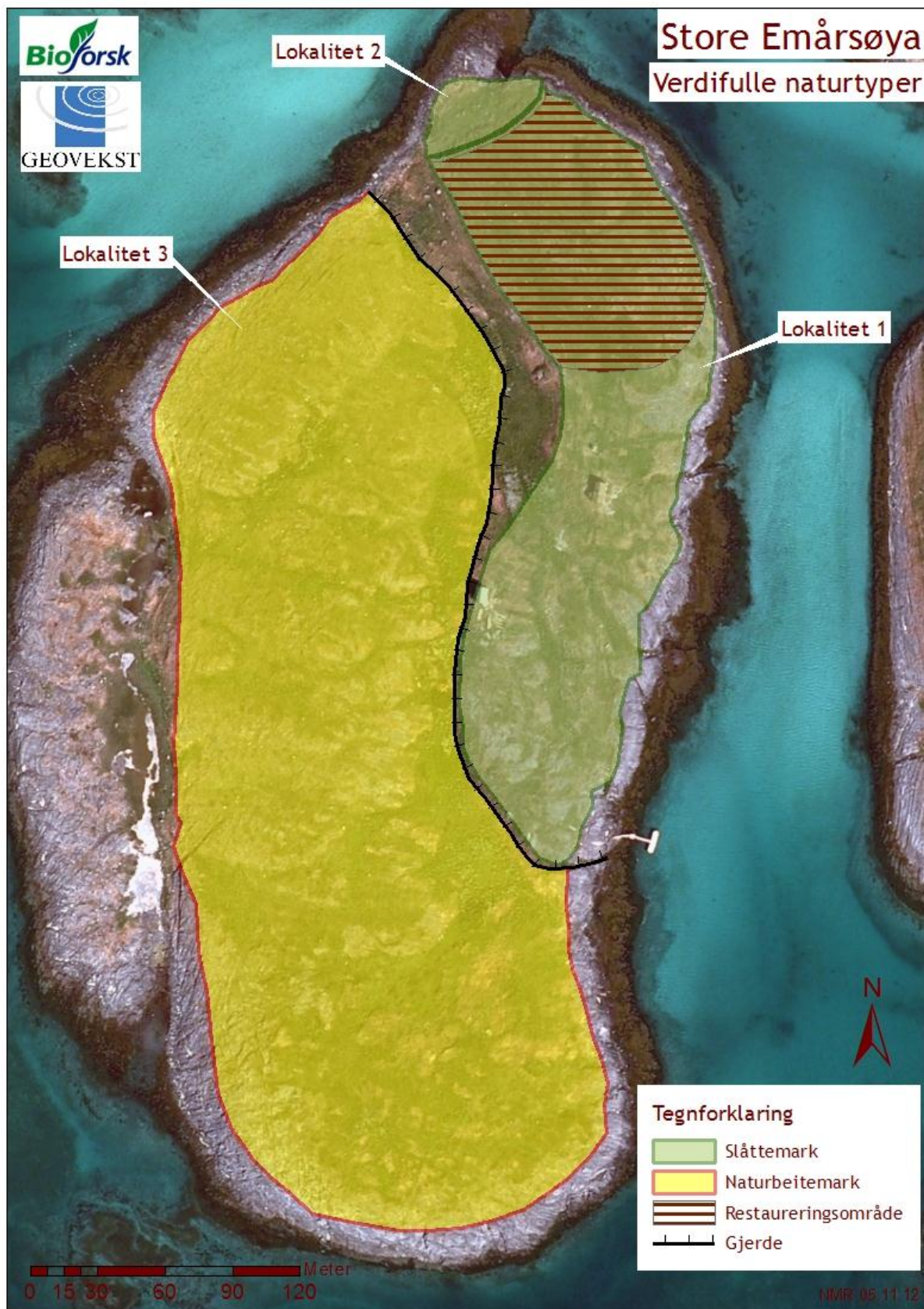
Kålås, J. A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. r. (2010). Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norge. .

Svalheim, E. (2012). Verdisetting - slåttemark. (Ny faktaark for Slåttemark utformet av Ellen Svalheim 22.02.12.).

Vedlegg

VEDLEGG 1	-	Ortofoto/kart
VEDLEGG 2	-	Bilder
VEDLEGG 3	-	Artsliste

VEDLEGG 1 - Ortofoto/kart

Figur 1. Oversikt over lokalitetene 1, 2 og 3 på Store Emårsøya.

Figur 2. Oversikt over slåttemarksområdene på Store Emårsøya. Lokalitet 1 omfatter både et restaureringsområde og et intakt slåttemarkområde. Lokalitet 1 er vurdert til å ha B-verdi. Lokalitet 2 omfatter nordspissen av øya og er vurdert til å ha A-verdi.

VEDLEGG 2 – Bilder

Bilde 1. Lokalitet 1. Slåttemarka mellom fjøs og nordlandshus. Her er slåttemarka en mosaikk av vekselfuktig baserik eng, G11 (D0111), våt/fuktig, middels næringsrik eng, G12 (G0112), og frisk fattigeng, G4 (D0104). Bilde er tatt i retning sør. UTM33 0363973. Foto: Thomas H. Carlsen

Bilde 2. Lokalitet 1. Bilde er tatt i retning sør og viser restaureringsareal med lyngvegetasjon i tuer og strandrørfelt rundt om. Jordkjeller til høyre. UTM33 0363994 7297743. Foto: Thomas H. Carlsen

Bilde 3. Lokaltet 1. Felt med mer næringskrevende vegetasjon dominert av geitrams. UTM 33 0364000 7297587. Foto: Thomas H. Carlsen

Bilde 4. Lokaltet 2. Flott slåttemark med mye prestekrage på nordspissen av Store Emårsøya. UTM 33 0363958 7297824. Foto: Thomas H. Carlsen.

Bilde 5. Lokalitet 1 og 3. Skille mellom tørr og sk rinn eng ved innmark (slåttemark) i forgrunnen og fuktige gjengrodde partier ved utmark (naturbeitemark) i bakgrunnen. Grunneier Gisle med sine kyr. Bilde tatt i sørlig retning. UTM 33 0363973 7297494. Foto: Thomas H. Carlsen.

Bilde 6. Lokalitet 3, naturbeitemark. Åpent og moserikt parti i den nordlige delen av lokaliteten. Dette område er representativt for den vekselfuktige, baserike engtypen (G11) som er vanlig i lokaliteten. UTM 33 0363848 7297722. Foto: Thomas H. Carlsen.

VEDLEGG 3 – Artsliste, Store Emårsøya

(ikke komplett)

Blokkebær
Blåstarr
Brudespore
Bukkeblad
Dunhavre
Einer
Enghumleblom
Engsvingel
Fjellbakkestjerne
Fjellfrøstjerne
Fjelltistel
Flekkmure
Fløyelsmarikåpe
Fuglevikke
Geitrams
Geitsvingel
Gjeldkarve
Glattmarikåpe
Gulaks
Gulflatbelg
Gulskolm
Hanekam
Hundekjeks
Kattefot
Kranskonvall
Krekling
Kvein Sp.
Kvitbladtistel
Legeveronika
Lifiol

Loppestarr
Marigras
Mjødurt
Nyresoleie
Ormetunge
Prestekrage
Rapp Sp.
Rundskolm
Rødkløver
Rødsvingel
Skarmarikåpe
Slåtestarr
Smalkjempe
Stolpestarr
Stortveblad
Strandrør
Sumphaukeskjegg
Taglstarr
Tepperot
Tiriltunge
Tveskjeggveronika
Kvann
Teiebær
Engsyre
Hvitmaure
Stormaure
Vill-løk
Marinøkkel
Engkarse
Tettegras